

Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalgs udtalelse om »Forslag til Europa-Parlamentets og Rådets direktiv om foranstaltninger og procedurer til sikring af overholdelsen af intellektuelle ejendomsrettigheder«

(KOM(2003) 46 endelig — 2003/0024 (COD))

(2004/C 32/02)

Rådet for Den Europæiske Union besluttede den 4. marts 2003 under henvisning til EF-traktatens artikel 95 at anmode om Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalgs udtalelse om det ovennævnte emne.

Det forberedende arbejde henvistes til Den Faglige Sektion for Det Indre Marked, Produktion og Forbrug, som udpegede Daniel Retureau til ordfører. Sektionen vedtog sin udtalelse den 7. oktober 2003.

Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg vedtog på sin 403. plenarforsamling af 29. og 30. oktober 2003, mødet den 29. oktober, følgende udtalelse med 115 stemmer for, 1 imod og 4 hverken for eller imod.

I. Præsentation og resumé

1. Formål

1.1. I forlængelse af den allerede gældende lovgivning samt de lovgivningsforslag, der er ved at blive behandlet, om industriel ejendomsret (patent, EF-varemærker, andre varemærker, design eller firmanavn) og om den litterære og kunstneriske ejendomsret (ophavsret/copyright, beslægtede rettigheder, ad hoc-rettigheder, følgeret og rettigheder for kunstnere og udgivere), der alle er vertikale, fremsætter Kommissionen nu et horisontalt forslag om civile søgsmål og strafferetlige sanktioner inden for piratkopiering og varemærkeforfalskning i det indre marked.

2. Begrundelse

2.1. I henhold til direktivforslaget er bestemmelserne i WTO's TRIPS-aftale (aftalen om handelsrelaterede intellektuelle ejendomsrettigheder, artikel 41), der sigter mod at beskytte den industrielle og den litterære og kunstneriske ejendomsret, utilstrækkelige. Derudover anføres det, at de nuværende, markante forskelle mellem de nationale lovgivninger med hensyn til procedurer og sanktioner skaber forvriddninger på det indre marked, hvad angår de juridiske civile og strafferetlige midler til bekæmpelse af piratkopiering og varemærkeforfalskning.

2.1.1. Ikke desto mindre har den organiserede kriminalitet gjort et farligt indtog i alle disse illegale aktiviteter, og bredbåndsadgang til nettet gør det lettere at tage piratkopier af software og andre intellektuelle værker som musik. Derfor er det nødvendigt i det indre marked at harmonisere procedurerne

for retsforfølgelse, rettighederne for civile indehavere af industriel ejendomsret og litterær og kunstnerisk ejendomsret samt visse strafferetlige sanktioner for personer, der udfører privatkopiering og varemærkeforfalskning.

3. Resumé af udtalelsen

3.1. EØSU støtter målet med direktivforslaget og bifalder princippet om en horisontal harmonisering af metoderne til bekæmpelse af piratkopiering og varemærkeforfalskning, der finder stadig større udbredelse, både i tredjelande og i medlemsstaterne, og som skader både forbrugernes, virksomhedernes og den enkelte ophavsmands legitime interesser. EØSU bifalder på EU-lovgivningens aktuelle stadie, at det foreslåede direktiv tager form af et horisontalt rammedirektiv, men har dog nogle kommentarer og forslag til indholdet.

3.2. EØSU ønsker et forslag, som klart lægger op til at beskytte af forbrugere, der har handlet i god tro, og, mere generelt, til uddannelse og oplysning af forbrugerne, navnlig unge, om den industrielle og den litterære og kunstneriske ejendomsret.

3.3. Hvad angår det digitale område og internettet bør Kommissionen undgå — selv i form af retningslinjer — at anspore til fastsættelse af beskyttelsesforanstaltninger, der kan berøre forbrugernes og brugernes legitime rettigheder og privatliv og pålægge internetudbydere uforholdsmæssige byrder, ja endog hindre markedsadgangen for udgivere af alternative løsninger, navnlig open source-software (software og formater, der kan anvendes og reproduceres frit) eller soft- og hardware, der må kopieres til privat brug.

3.4. Den industrielle og kunstneriske ejendomsret, der giver enerettigheder til indehaverne heraf, er midlertidige monopoler i henhold til loven. De tillades kun i en begrænset periode og kan ikke, med mindre offentlige interesser taler for det modsatte, gøres permanente, ligesom de ikke må hindre den frie udbredelse og overførsel af teoretisk og videnskabelig viden samt teknologier, f.eks. internetteknologi, der danner grundlaget for den konkurrencedygtige og innovative videnbaserede økonomi, der først nu skal opbygges i EU.

3.5. EØSU's ovennævnte bemærkninger er i overensstemmelse med TRIPS-aftalens mål (artikel 7) og principperne i forbindelse hermed (artikel 8, stk. 2) ⁽¹⁾, der bør figurere under direktivets betragtninger. Eventuelle sanktioner kan nemlig ikke fuldstændigt frakobles den materielle ret, ligesom man er nødt til at tage højde for, hvilke former for misbrug, som indehaverne af industrielle samt litterære og kunstneriske ejendomsrettigheder kan udøve.

3.6. Der bør for varemærkeforfalskede produkter, der kan være til fare for brugerne eller deres ejendom, fastsættes særlige afskrækkende sanktioner og en passende erstatning i tilfælde af fysiske ulykker eller materielle skader. I dette tilfælde er det absolut nødvendigt med foranstaltninger, der går ud på at trække produktet væk fra markedet samt at konfiskere og tilintetgøre det, og lovovertræderne skal bære omkostninger i den forbindelse. Forbrugerne og de organisationer, som de er repræsenteret i, bør have passende klagemuligheder med henblik på godtgørelse af tab og for at få mulighed for at straffe lovovertræderne.

3.7. Endelig ønsker EØSU, at Kommissionen efter gennemsigtige metoder iværksætter uvildige og tilbundsående sektorbestemte undersøgelser, som blandt andet gennem regelmæssige studier og rapporter samt andre relevante initiativer skal fremme en tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivning og en overordnet strategi for udbygning af det retlige, politimæssige og toldmæssige samarbejde for at sikre en effektiv bekæmpelse af piratkopiering og varemærkeforfalskning. Der skal hovedsageligt, og allerede på produktionsniveau, fokuseres på kriminel-

le netværk såvel som på detailhandelnde, der har specialiseret sig i salg af piratkopierede og varemærkeforfalskede materielle og immaterielle produkter. Til dette formål anmoder EØSU desuden medlemsstaterne til så hurtigt som muligt at overveje, hvilke muligheder de har for at samarbejde med hinanden og EU.

II. Analyse af direktivforslaget og bemærkninger

4. Generelle bemærkninger

4.1. Der refereres i direktivforslaget til Kommissionens grøn bog om bekæmpelse af varemærkeforfalskning og piratkopiering, og EØSU henviser i den henseende til sin tidligere udtalelse ⁽²⁾. EØSU henviser ligeledes til sine andre udtalelser, som Kommissionen nævner, samt til sin udtalelse om computer-implementerede opfindelsers patenterbarhed ⁽³⁾.

4.2. EØSU godkender direktivets overordnede mål. EØSU noterer sig dog, at europæiske patenter, som er udstedt i nogle af de lande, der har tiltrådt München-konventionen fra 1973 (antallet af lande varierer alt efter, hvornår de er registreret), hører under direktivet anvendelsesområde. Denne konvention vil hverken materielt eller territorielt henhøre under Fællesskabets jurisdiktion, med mindre EU tiltræder konventionen. Situationen vil være anderledes med det fremtidige fællesskabspatent, der vil gælde i alle medlemsstater, og som vil høre under EF-rettens kompetenceområde. EØSU mener ikke desto mindre, at WTO's TRIPS-aftale forpligter EU til at beskytte den gældende industrielle, litterære og kunstneriske ejendomsret på hele EU's område, og derudover at denne beskyttelse hører til EU's kompetencer i det indre marked (artikel 95 i EF-traktaten). Denne artikel udgør retsgrundlaget for direktivet og sigter mod at fjerne konkurrenceforvriddinger, som skyldes forskelle mellem medlemsstaterne imellem, hvad angår rettigheder, procedurer og intern praksis.

4.3. Det bør derudover understreges, at europæiske eller internationale kriminelle netværk samt varemærkeforfalskning og piratkopiering i stor målestok kun kan bekæmpes effektivt gennem en global, koordineret og sammenhængende strategi, der omfatter retligt samt politi- og toldmæssigt samarbejde under den anden søjle, en styrkelse af toldkodeksen, strafferet, bekæmpelse af organiseret kriminalitet, hvidvaskning af penge samt de opgaver, der påhviler Europol og Interpol, da de varemærkeforfalskede eller piratkopierede produkter ofte kommer fra tredjelande.

(1) »7. Målsætning: Beskyttelse og håndhævelse af de intellektuelle ejendomsrettigheder bør bidrage til at fremme den teknologiske innovation og overførsel og udbredelse af teknologi til gensidig fordel for producenter og brugere af teknisk viden og på en måde, der sikrer social og økonomisk velfærd og balance mellem rettigheder og forpligtelser«.

»8. Principper: ... 2. Det kan være nødvendigt med relevante foranstaltninger — der dog skal være i overensstemmelse med bestemmelserne i denne aftale — for at undgå, at indehaverne af den intellektuelle ejendomsret misbruger deres rettigheder, eller at der følger en praksis, der skader konkurrencen eller den internationale overførsel af teknologi.«www.wto.org

(2) EFT C 116 af 28.4.1999.

(3) EUT C 61 af 14.3.2003.

4.4. EØSU har konstateret et misforhold mellem de mål, der fastlægges i indledningen til direktivet, og direktivets indhold. Der tages kun et første skridt, der stadig langt fra gør det muligt at tackle de enorme økonomiske og sociale udfordringer i forbindelse med varemærkeforfalskning og piratkopiering, der har indflydelse på beskæftigelse, konkurrenceevne og virksomheder. Dette gælder først og fremmest SMV'er og SMI'er, som har sværest ved at finde frem til overtræderen af deres immaterielle rettigheder og forsvare disse rettigheder ved udenlandske nationale domstole.

4.5. Ikke desto mindre er det nødvendigt hurtigst muligt at foretage en harmonisering, især på grund af udvidelsen, idet det større antal medlemsstater vil øge forskellene mellem medlemsstaternes lovgivninger og procedurer og dermed risikoen for forvriddninger i det indre marked. Fællesskabspatentet, som burde have været indført for lang tid siden, gør det endnu mere nødvendigt at harmonisere.

4.6. EØSU ønsker snarere en sammenfatning af de nationale lovregler, som har en reel beskyttelsesværdi over for indehavere af rettigheder og forbrugerne, hvilket skal foretages under hensyntagen til de forskellige retssystemer og de generelle retsgrundsætninger, som anvendes i de forskellige juridiske systemer (herunder formodning om uskyld og beskyttelse af privatlivet). Denne sammenfatning kunne foretages i forbindelse med en revision i en nær fremtid. Virksomhederne (internettudbydere og producenter af tomme medier) må i den henseende ikke pålægges overdrevne forpligtelser. Der må heller ikke sættes hindringer for de legitime forbrugeres rettigheder, ligesom alle forbrugere ikke må beskattes over én kam (beskatning af medier til fordel for visse rettighedsindehavere, men ikke alle). Det skal være en harmonisering, der ikke blot er en ophobning af alle de bestemmelser, der alene yder den største beskyttelse af indehaverne af rettighederne, og som rives ud af deres nationale kontekst. Harmoniseringen skal gøre det muligt at styrke lovgivninger og procedurer på de områder, hvor de i nogle lande ikke er tilstrækkeligt udbygget.

4.7. I betragtning af de forskellige nationale kontekster og det store antal varemærkeforfalskede produkter er det nødvendigt regelmæssigt at vurdere direktivets virkning og de tilpasninger, der skal foretages under hensyntagen til den fremtidige udvikling. Det kan være nødvendigt at iværksætte sektorbestemte beskyttelsesforanstaltninger.

4.8. Udvalget bifalder ud fra denne betragtning på indeværende tidspunkt, at man har opereret for et direktiv, der vil gøre det muligt at foretage en strukturering af beskyttelsesmidlerne samt en harmonisering, der respekterer ånden i de forskellige retssystemer, frem for en forordning, som kan have en underminerende virkning på eksisterende og i øvrigt velfungerende lovgivninger. På længere sigt vil det formentlig være muligt at bevæge sig i retning af en forordning om EF-patenter og EF-varemærker, men umiddelbart vil det række, hvis der i hvert medlems- og ansøgerland trods forskelle i procedurer og national lovgivning sikres en effektiv beskyttelse af den industrielle ejendomsret eller ophavsretten samt afskrækkende foranstaltninger eller straffeforanstaltninger mod piratkopi-

ering og varemærkeforfalskning, der udøves i kommercielt øjemed eller af kriminelle organisationer. Det bør desuden understreges, at direktivet pålægger en række omfattende ændringer i visse nationale lovgivninger, der ellers foreskriver en række effektive løsninger.

4.9. Den personkreds, der er omfattet af anvendelsesområdet, er efter udvalgets mening bred nok. Selv om direktiver som blandt andet software-direktivet og direktivet om ophavsret og beslægtede rettigheder anerkender brugernes og forbrugernes rettigheder, herunder retten til kopiering som back-up, til privat brug eller med henblik på demonstration eller undervisning, varierer disse rettigheder og deres rækkevidde fra land til land, da deres gennemførelse eller mangel på samme følger subsidiaritetsprincippet. I øvrigt beklager EØSU, at der i flere lande er en tendens til i endnu højere grad at begrænse eller helt eliminere brugernes rettigheder.

4.10. Kommissionens kompetence inden for strafferetten er i øjeblikket genstand for en sag ved EF-domstolen mellem Rådet og Kommissionen, og EØSU kan ikke forudsige, hvilken endelig beslutning der træffes herom. Ikke desto mindre har EØSU i sine tidligere udtalelser været stor fortalende for, at Kommissionen blandt andet gennem et rammedirektiv kunne foreslå en harmonisering af de strafferetlige sanktioner, der er nødvendige for en effektiv gennemførelse af bestemmelserne under den første søjle. EØSU vil kun ændre holdning, hvis det som en følge af en beslutning fra EF-domstolen er nødsaget til det.

4.11. Hvad angår de praktiske foranstaltninger i forbindelse med ophør af piratkopiering og varemærkeforfalskning samt godtgørelse til skadelidte virksomheder, bør det overlades til de nationale domstole at fastslå in concreto det reelle omfang af skaden og bedømme, i hvilken grad de ideelle rettigheder og mærkets image har lidt skade. Domstolene har kompetence til, med eventuel bistand fra eksperter, at fastsætte den civile retlige erstatning, bøder og andre strafferetlige sanktioner i henhold til den gældende nationale strafferet, om end disse sanktioner i visse lande bør revideres og gennemføres i praksis, så de kan have en reelt afskrækkende virkning.

4.12. EØSU finder det helt relevant at gennemføre sektor-specifikke, uafhængige, seriøse og foreløbige studier med henblik på objektivt at evaluere reelle situationer, der har meget forskelligt omfang og meget forskellige konsekvenser i de forskellige sektorer, især mht. deres reelle indvirkning på økonomien, beskæftigelsen, SMI'er og SMV'er og forbrugerne, navnlig hvad angår produkter, der kan påvirke helbredet, sikkerheden eller de garantier, som brugerne helt legitimt forventer (ekstraudstyr, spil, elektrisk udstyr osv.). I betragtning af, hvor vigtigt det er at beskytte forbrugerne mod varemærkeforfalskning, bør der som et led i en strategi for bekæmpelse heraf igangsættes meget mere udvikling på området.

4.13. Den foreslåede harmonisering skal være velafbalanceret og stå i forhold til de mål, der skal nås. Den materielle ret regulerer de gennemførelsesforanstaltninger eller sanktioner, der især i så høj grad som muligt skal gavne forbrugerne. Den skal beskytte disse samt sikre deres legitime rettigheder som brugere. Forbrugerne eller deres repræsentanter bør sammen kunne optræde som civile parter i sager om piratkopiering og varemærkeforfalskning, der indbringes af indehaverne af rettigheder, når forbrugere i god tro lider tab som følge af piratkopierede eller varemærkeforfalskede produkter.

4.14. Brugere i god tro skal ikke være bekymrede, hvis politiet, retsvæsenet eller toldmyndighederne, som er de eneste, der er bemyndiget hertil, undersøger, hvor en genstand eller et program, som de har i deres besiddelse, kommer fra.

4.15. EØSU mener, at den fremtidige indsats først og fremmest skal rettes mod de europæiske og internationale netværk, der er farligst for forbrugernes sikkerhed og virksomhedernes interesser, og at den skal omfatte foranstaltninger for efterforskning, grænseoverskridende og internationalt samarbejde, sikring af beviser samt afskrækkende sanktioner. Eventuelt kunne der inden for rammerne af de gældende nationale lovgivninger anvendes rimeligt afmålte afskrækkende foranstaltninger over for forbrugere i ond tro. Disse foranstaltninger bør først og fremmest sigte mod at skabe mærkbare resultater for den europæiske økonomi, forbrugernes sikkerhed og beskæftigelsen.

4.16. Endelig nævnes der intet om, hvor vigtigt det er, at den industrielle ejendomsret og den litterære og kunstneriske ejendomsret harmoniserer med viden- og informationssamfundet. Den nødvendige overensstemmelse med de almene behov og krav behandles, men kun meget kort. Disse anliggender er ikke desto mindre meget vigtige, og harmoniseringen af midlerne til beskyttelse af investering i forskning og produktion bør ikke blot gå ud på at skærpe de civile og strafferetlige sanktioner samt at indføre en mangfoldighed af nye juridiske midler og redskaber til undersøgelses- og retsforfølgelsesprocedurerne.

4.17. Harmoniseringen må heller ikke skabe hindringer for udbredelsen af viden og brugen heraf i undervisningen, som gør det nødvendigt at offentliggøre opfindelser, innovation, nye fremgangsmåder samt kildekoder til software for at skabe interoperabilitet, i hvert fald hvad angår Application Programming Interface og filformater. Under alle omstændigheder må »reverse engineering« ikke sidestilles med varemærkeforfalskning. De uafhængige programmer, der kan aflæse eller ændre filformat, selv om filerne er beskyttede, må heller ikke give anledning til beskyldninger om overtrædelse af copyright, da det drejer sig om et selvstændigt produkt. Det kan heller ikke accepteres, at det juridiske anvendelsesområde for begrebet varemærkeforfalskning udvides ubegrænset i

betragtning af det overordnede princip om, at strafferetlige anklager skal tolkes restriktivt.

5. Særlige bemærkninger

5.1. De indledende generelle betragtninger i direktivforslaget virker forvirrende, da man under én kam behandler kriminelle organisationer, personer, der bevidst såvel som ubevidst erhverver varemærkeforfalskede produkter, og unge, der udveksler musikfiler over nettet. En del af disse betragtninger falder dog uden for direktivforslagets anvendelsesområde og bør fjernes fra det i øvrigt saglige og velafbalancerede direktivforslag.

5.2. De midler, der skal iværksættes, bør ifølge EØSU være differentierede og målrettet efter hver enkelt klart fastlagt og veldefineret rettighedskategori samt de berørte økonomiske sektorer. De legitime beskyttelsesforanstaltninger må ikke blive til en afskrækkende arsenal af strafferetlige og civile foranstaltninger, der i nogle tilfælde kan lamme innovationen i SMV'er og SM'ere, som konstant trues af retsforfølgelse for varemærkeforfalskning fra visse monopoler og oligopoler.

5.3. Alle »løsninger«, der påvirker internetbrugernes privatliv, eller som hindrer brugere i at udøve deres rettigheder fuldt ud (herunder ret til kopiering til privat brug, ret til aflæsning på forskellige former for afspillere samt ret til at vælge styresystem til sin computer uden at være tvunget til at betale for et system og nogle programmer, der automatisk er indlejret, og hvis pris ikke anføres samt ret til at benytte DVD-afspiller uden zoneafgrænsning), er urimelige begrænsninger, som EØSU ikke kan godkende, da de ikke står i forhold til de ønskede mål og ofte er uretfærdige. Der kan endda også være tale om tvunget køb eller salg af produkter med nytteløse funktioner.

5.4. Beskatningen af brændbare medier er endnu mere urimelig, når medierne eller systemerne beskyttes mod enhver form for kopiering ved hjælp af »indbyggede« teknikker i form af hardware eller software.

5.5. Det vil være mere på sin plads, at sektorens virksomheder udvikler nye salgsmodeller, der er tilpasset den digitale tidsalder, for således at udnytte mulighederne i dette store potentielle marked frem for at betragte alle forbrugere som potentielle piratkopister eller at søge at gøre afgifterne på medier til en permanent indtægtskilde eller behæfte afspillere og medier med tekniske begrænsninger, der i høj grad er hæmmende. Mange virksomheder, der producerer bæredygtig software, lægger deres produkter ud på nettet til rimelige priser. De første virksomheder til at udbyde musik på nettet mod betaling er et tydeligt eksempel på, at det fortsat er muligt at opbygge og udvikle et marked, der respekterer musikudgiveres og komponisters rettigheder.

5.6. EØSU bifalder imidlertid helt og holdent indførelsen af et frivilligt system, der kan fastslå, hvor de brændbare medier kommer fra, hvilket vil lette bekæmpelsen af »industriel« varemærkeforfalskning. Desuden bør man fremme udformningen af adfærdskodekser i offentlige og private virksomheder med henblik på en loyal forvaltning af den immaterielle ejendomsret, hvilket allerede har givet prisværdige resultater i Europa: Antallet af virksomheder, der overholder reglerne, er stigende, og den tendens kan ikke andet end fortsætte, hvis licenspriserne ikke er urimelige, og hvis konkurrencen virkelig kan få spillerum (der er f.eks. i flere sektorer monopol- eller oligopoltilstande). Hvad angår adfærdskodeksen kan det ikke retfærdiggøres, at institutioner og virksomheder, der udfører opgaver i det offentlige interesse, ikke hører under direktivets anvendelsesområde. EU-institutionerne, nationale institutioner og offentlige virksomheder kan ikke fritages for overholdelse af den kunstneriske og litterære ejendomsret.

6. Endelig har EØSU enkelte specifikke bemærkninger til visse artikler i Kommissionens forslag:

- Erstatning: bestemmelserne er meget — og af og til overdrevent — detaljerede, det gælder f.eks. kravet om, at sagsøger fremlægger beviser vedrørende sagsøgtes fortjeneste, og at sagsøgte efterfølgende aflægger regnskab for en ulovlig eller kriminel aktivitet.
- Søgsmålskompetence: europæiske og nationale forbrugerorganisationer bør gives ret til at anlægge kollektive søgsmål eller søgsmål med påstand om forbud, under forudsætning af at disse organisationer er lovligt oprettede og reelt repræsenterer forbrugerne.
- Hvis der udelukkende er tale om en civilsag, er det den alvorlige skade, som sagsøger har lidt, der berettiger til erstatning, og ikke rettighedskrænkelsens forsætlige karakter; er der til gengæld tale om et civilretligt krav i forbindelse med en straffesag, skal det påvises, at der er tale om en forsætlig overtrædelse.
- Foreløbige og retsbevarende foranstaltninger: retten kan på grund af sagens hastende karakter i første omgang

undlade at indhente udtalelse fra sagsøgte for at undgå, at bevismateriale tilintetgøres eller skjules, men det er ikke desto mindre lige så vigtigt, at der straks derefter indhentes udtalelse fra sagsøgte; beslaglæggelse af ejendom eller regnskabsbøger kan stille en uretmæssigt anklaget virksomhed meget ringe, måske ligefrem fjerne den definitivt fra markedet. Retten til forsvar er et grundlæggende og ufravigeligt princip i fællesskabsretten.

- Bevismateriale: kun de kompetente domstole kan kræve, at dokumenter med bankoplysninger samt finansielle og kommercielle oplysninger beslaglægges og forelægges en civil domstol; når strafferetlige procedurer er indledt, er det som regel domstolene, der er kompetente.
- Sanktioner: udover at tilintetgøre varer bør det også være muligt at beslaglægge de redskaber og instrumenter, der er anvendt til piratkopiering og varemærkeforfalskning. Eventuelle straffesanktioner over for juridiske personer reguleres efter den enkelte medlemsstats regler. Disse sanktioner bør derfor afpasses efter medlemsstaternes gældende lovgivning.
- Offentliggørelse af domme: der lægges i den foreslåede formulering ikke op til nogen begrænsning: dommeren fastsætter enten et samlet beløb til offentliggørelse af domsresultatet eller fastslår publikationens titel og indhold (resumé eller domsresultatet i sin helhed).
- Tekniske foranstaltninger: tekniske indretninger, kopi-eringssoftware eller software til forfalskning er ikke pr. definition ulovlige; det afhænger af, til hvilket formål de anvendes. De samme midler kan udmærket tjene et lovligt formål (f.eks. privat back-up kopiering). Det kan således ikke betragtes som ulovligt at gå uden om lovstridige tekniske indretninger, hvis målet er at nyde sine rettigheder som forbruger.
- Adfærdskodekser: disse kodekser bør i overensstemmelse med fællesskabsretten også omfatte forbrugerrettigheder og -garantier.

Bruxelles, den 29. oktober 2003.

Roger BRIESCH

Formand for

Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg